

Список використаної літератури

1. Слющинський Б.В. Міжкультурна комунікація в українському Приазов'ї / Б.В. Слющинський – К.: Аквілон-Плюс, 2008. – 496с.
2. Греки на українських теренах: Нариси з етнічної історії. Документи. Матеріали. Карти / ред. колегія: В. Смолій (голова), В. Бар'яхтар, В. Бузало, О. Возіанов та ін. – К.: Либідь, 2000. – 488с.
3. Лозко Г. Етнологія України: філософсько-теоретичний та етнорелігієзнавчий аспект / Г.Лозко. – 2-ге вид., стереотип. – К.: АртЕк, 2004. – 304с.

Стаття надійшла до редакції 2.09.2011

Б. В. Слющинський, Т. С. Оленіч

ВІДНОШЕННЯ ДО РЕЛІГІОЗНОЇ СКЛАДОВОЇ ГРЕЦЬКОЇ ДІАСПОРИ УКРАЇНСЬКОГО ПРИАЗОВ'Я (НА ОСНОВІ ДАНИХ СОЦІОЛОГІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ).

Проаналізовано релігійні погляди, національні традиції і звичаї, грецької діаспори Приазов'я. Доведено, що регіону, притаманний свій національно-етнічний характер.

Ключові слова: *етнос, грецька діаспора, Приазов'є*

B. V. Slyuschynsky, T. S. Olenich

THE ATTITUDE TO THE RELIGIOUS COMPONENT OF THE GREEK DIASPORA OF AZOV REGION.

Analyzed religious views, national traditions and customs of the Greek diaspora Azov. We prove that the region is inherent in its national-ethnic character.

Key words: *ethnos, the Greek diaspora, Azov region.*

УДК 316.28:316.723

Б. В. Слющинський

МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОГО ПРИАЗОВ'Я: ВІД МУЛЬТИКУЛЬТУРАЛІЗМУ ДО ГІБРИДИЗАЦІЇ?

Стаття присвячена дослідженню особливостей міжкультурної комунікації представників різних національностей та етнічних груп на території українського Приазов'я, їхній адаптивності до створених державою умов та аналізу наслідків – появи „нової культури” – „приазовського типу” суспільного етосу.

Ключові слова: *міжкультурна комунікація, мультикультуралізм, гібридизація, етнос, третя культура.*

Багатонаціональні регіони будь-якої країни – це складна система міжкультурного спілкування. Адже спілкування – це завжди формування ставлення однієї людини до іншої, тобто співвіднесення двох різних „інститутів культури” під час досягнення одного спільного бажання – порозумітися. Але слід враховувати й те, що за такого бажання виникають відповідні взаємовпливи різних культур, що може сприяти або підвищенню, або ж, навпаки, зниженню культурного рівня когось із комунікантів. Ось тут і проявляються бажані, або ж ні наслідки, які прийнято називати асиміляцією чи гібридизацією, солідаризацією, декультурацією або акультурацією. Багато чого у цьому плані залежить і від проявів мультикультуралізму.

Мультикультуралізм – політика, спрямована на розвиток і збереження в окремо взятій країні і у світі в цілому культурних відмінностей, і обґрунтовуюча таку політику теорія чи ідеологія. Важливою відмінністю від політичного лібералізму, є признання мультикультуралізмом прав за колективними суб'єктами: етнічними і культурними

групами. Такі права можуть виражатися у наданні етнічним і культурним общинам права керувати навчанням своїх членів, виражати політичну оцінку і т. ін.

Мультикультуралізм – один із аспектів толерантності, який полягає у вимозі паралельного існування культур з метою їх взаємного проникнення, збагачення і розвитку в загальнолюдському руслі масової культури. Ідея мультикультуралізму висувається головним чином у високорозвинених суспільствах Європи, де здавна існує високий рівень культурного розвитку. У сучасній Європі мультикультуралізм передбачає перш за все включення до його культурного поля елементів культур іммігрантів із країн „третього світу” (у тому числі колишніх колоній європейських країн).

Критики мультикультуралізму стверджують, що в результаті відбувається повне руйнування багатовікових культурних устоїв, розвинутих культурних традицій, тому що таке змішування завжди призводить до усереднення. На їхню думку, якщо низький рівень культурного розвитку мігрантів дійсно підвищується, то високий рівень культури цільової країни мультикультуралізму обов'язково падає.

Спробуємо дослідити це на прикладі населення українського Приазов'я. Для цього регіону, як мені здається, порушена проблематика є досить актуальною, хоча сьогодні вона актуальна для багатьох, якщо не всіх, регіонів світу. Отже, метою дослідження буде виявлення ознак мультикультуралізму і гібридизації, та встановлення чинників, які їх викликають. Звідси випливають основні завдання, що полягають у: дослідженні багатокультурності населення регіону та їх взаємовпливів; тяжінні до взаємопорозуміння і одночасно до збереження своєї власної культури; виробленні „третьої” культури, яка сприяє адаптації до умов існування; визначенні, що ж більше проявляється: мультикультуралізм чи гібридизація культур?

Дану проблему досліджували: німецький політолог С. Бенхабیب (принцип демократії і справедливості) [1], російський вчений В. Галецький (проблема толерантності у поліетнічному соціокультурному просторі) [2], радянський вчений П. Мошняга (як один із аспектів толерантності, що полягає у вимозі паралельного існування культур з метою їх взаємного проникнення, збагачення і розвитку в загальнолюдському руслі масової культури) [3] та ін. В Україні над цією проблемою працюють: Л. Аза, О. Вишняк, Є. Головаха, Н. Костенко, М. Наумова, А. Ручка, Л. Скокова, В. Степаненко, М. Шульга та інші. Вони досліджують проблеми спілкування в багатонаціональному просторі сучасної України, етномовної диференціації, існуючих культурних ідентичностей тощо.

Дослідження зазначеної проблеми потребує передусім осмислення змісту міжкультурної комунікації не у розумінні міжнародних відносин чи відносин людей, які спілкуються різними мовами тощо, а саме як багатовекторного впливового соціального дійства, завдяки якому наповнюється відповідним змістом повсякденне існування будь-якого *соціуму*. Якщо *соціум* – це стійка спільність людей, яка характеризується єдністю природних, суспільно-виробничих, духовних та інших умов життєдіяльності, генетичним зв'язком поколінь, стабільністю соціальної організації, певною культурою, то цілком очевидно, що її об'єднуючим елементом є *міжкультурна комунікація*. Поки маємо ситуацію, коли *міжкультурну комунікацію* розглядають в таких аспектах, як *мовленнева комунікація*, *міжнародна комунікація*, як сума двох понять „*комунікація*” і „*культура*” чи у класичному розумінні: комуніканти (представники різних культур), які діють у відповідності до своїх „культурних норм” (Є. Верещагін, В. Костомаров) тощо. Але, як відомо, *культури не додаються, а створюється нова – „третья культура”*. Очевидно, і у випадку міжкультурної комунікації, кожного разу при намаганні порозумітися і буде створюватися „*третья культура*”. Отже, у складному суспільстві, а таким є кожне суспільство, і особливо те, яке у своєму складі має представників дуже багатьох етносів і національностей, котрі

взаємодіють не короткочасно, а на тривалій основі, постійно виникають „*треті культури*”. Тривале спілкування людей різних за національними ознаками, соціалізацією, успадкованою і набутою культурою тощо створює свій *буттєвісний рівень культури*. Цей *буттєвісний рівень культури* і стає впливовим чинником на повсякденність соціуму регіону.

З огляду на це, напевне, було б помилкою не враховувати в соціологічних дослідженнях сучасних надбань культурології. Згідно з культурологічними викладками, саме культура розглядається як головна детермінанта соціального становлення, саме культура задає й певний модус цього становлення, а отже і формує відносини у суспільстві і повсякденність соціуму. Розуміння необхідності такого підходу все більше утверджується серед дослідників. Сучасні соціологи намагаються переосмислити методи соціальної науки, вихідних положень про суспільство з позицій осмислення базової ролі культури в суспільстві. „Культура надто складне утворення, тому що має імунітет до прагнення трансплантувати в неї соціальні моделі, які визріли й сформувались в інших культурах” [4, с. 126]. З цих причин стикаємося з такими випадками, коли в теоретичних обґрунтуваннях щодо необхідності модернізації, у даному випадку українського суспільства, визнається сутність культури як моделі виживання. „Життєздатність соціальної системи визначається її культурою – мистецтвом творити, трансформувати, вибирати й адаптувати моделі виживання” [5, с. 233]. Саме соціальним групам і доводиться постійно адаптувати „*свою культуру*” до „*культури іншої*”, – це створює *міжкультурну комунікацію* і її постійний вплив на повсякденність соціуму українського Приазов'я.

Сьогодні Україна перебуває у досить затяжному за часом стані трансформаційних змін. Ще й досі не визначено куди йдемо: на Захід чи на Схід. Такі не сталі підходи до соціально-політичного та соціально-економічного розвитку країни ділять членів її суспільства навпіл, що не призводить до сталості у формуванні *міжкультурної комунікації* та *буттєвісного рівня культури соціуму*. Намагаючись „підтягнутися” до світових західних вимірів суспільного життя, маємо ситуацію, коли модель соціально-економічного розвитку, яка з успіхом була реалізована в практиці багатьох країн, раптом стикається з труднощами при її запровадженні в іншому регіоні світу. Тут причину потрібно шукати у відмінностях, які відрізняють культурні середовища країн, де вже дана модель запроваджена і в яких її намагаються запровадити. Отже, увага, яку приділяємо *другій складовій міжкультурної комунікації* – культурі, обумовлюється тим, що без чітких уявлень щодо буттєвісних сторін функціонування культури, ми не зможемо зрозуміти сутність процесів, які відбуваються в соціальній сфері будь-якого регіону. „Культура – це унікальна генеративна мегасистема, яка самопороджується, самовідтворюється і самоорганізується” [5, с. 245]. Іншими словами, *культура – це динамічна безперервно ускладнювана модель виживання суспільства, що своїми евристичними механізмами адаптації пристосовує суспільство до нових умов*. Отже, ми у своїх подальших дослідженнях і будемо спиратися на „*модель виживання*”, створювану впливом *міжкультурної комунікації* на повсякденність соціуму регіону.

Вплив *міжкультурної комунікації* на повсякденність соціуму регіону відбувається на трьох рівнях соціального середовища: *макро* – система стосунків у суспільстві, які визначаються певною суспільно-політичною системою, ЗМІ, системою культури, навчально-виховною системою; *мезо* – особливості міста і села, різних регіонів, етнічні спільноти та національні угруповання; *мікро* – сім'я, малі групи спілкування. В даній роботі скористаємось всіма трьома.

Щоб вивчити вплив *міжкультурної комунікації* на повсякденність соціуму українського Приазов'я, на його території (м. Маріуполь, с. Сартана, Талаковка, Гнутово, Старий Крим) у 2004–2006 рр. було проведене соціологічне дослідження. Для цього було опитано 1280 респондентів 5-ти національностей: українці, росіяни, греки,

німці, євреї. Вибіркова сукупність ($n=1280$) складає 0,25% від генеральної сукупності ($N=510835$). Оскільки розбіжність у кількості представників різних національностей велика: 248683 складають українці, 226848 – росіяни, 21923 – греки, 1176 – євреї і 466 – німці, було опитано по 256 респондентів із обраних етнопонаціональних груп, кожен з яких поділено на наступні вікові когорти: молодша (18–30 рр.), середня (31–50 рр.) і старша (від 51 року).

Для визначення оцінки похибки вибірки були розраховані точкова та інтервальна оцінки. Відносна похибка вибірки розрахована за критерієм Стюдента^{*} і складає 1%, що показує достатньо високу ймовірність отриманих результатів. Крім цього, для виміру щільності зв'язку був застосований коефіцієнт спряженості Крамера, який за змістом ідентичний коефіцієнту кореляції.

Дослідження почали з сімей, де, на наш погляд, закладаються основи міжкультурної комунікації. Оскільки сім'ї в досліджуваному регіоні здебільшого змішані (багатонаціональні), то спочатку визначили ставлення до національності чоловіка (дружини).

Як бачимо, більшість респондентів всіх національностей вважають, що для сімейного життя національність не має жодного значення (48,2%), а саме: греки – 66,3%, росіяни – 60,4%, євреї – 57,6%, українці – 46,6% і німці – 10,4%. Думку про те, що всі національності хороші підтримали 33,3% респондентів: німці (47,5%), українці (35,4%), росіяни (29,8%), греки (28,1%) і євреї (25,8%). Думку про те, що їм однаково, бо чоловік (дружина) адаптувались до місцевих умов (культури) підтримали 13,6% респондентів: німці (38,8%), євреї та українці (по 10,4%) і росіяни та греки (по 4,1%). Іншу думку, висловили 4,6% респондентів (неодружені, однієї національності і такі, для яких головне, щоб поважали їхню національність).

Які ж взаємозв'язки між національностями чоловіка та дружини?

Проаналізувавши взаємозв'язки між атрибутивними ознаками на підставі таблиць взаємної спряженості (співзалежності), які описують комбінаційні розподіли сукупностей за двома ознаками, за допомогою відповідних коефіцієнтів спряженості, ми встановили ступінь залежності між ознаками, що досліджуються.

За наявності стохастичного зв'язку умовні розподіли змінюються від групи до групи. Оцінка щільності стохастичного зв'язку ґрунтується на відхиленні частот (часток) умовних розподілів від безумовного, тобто на відхиленні фактичних частот f_{ij} від теоретичних F_{ij} , пропорційних підсумковим частотам безумовного розподілу:

$$F_{ij} = \frac{f_{i0} f_{0j}}{n};$$

де f_{i0} – підсумкові частоти за ознакою x ;

f_{0j} – підсумкові частоти за ознакою y ;

n – обсяг сукупності.

$$\text{При цьому } n = \sum_i^{m_x} f_{i0} = \sum_j^{m_y} f_{0j}$$

Абсолютну величину відхилень $(f_{ij} - F_{ij})$ характеризує квадратична спряженість Пірсона χ^2 :

^{*}) Використано критерій t -Стюдента. Даний метод дозволяє перевірити гіпотезу про те, що середнє значення досліджуваної ознаки Mx відрізняється від деякого відомого значення A . Статистична гіпотеза, що перевіряється: $H_0 : Mx = A$. При її відхиленні приймається альтернативна гіпотеза про те, що Mx менше (більше) A .

$$\chi^2 = \sum_i \sum_j \frac{(f_{ij} - F_{ij})^2}{F_{ij}} = n \left[\sum_i \sum_j \frac{f_{ij}^2}{f_{i0} f_{0j}} - 1 \right]$$

За відсутності стохастичного зв'язку $\chi^2 = 0$. Для висновку про істотність зв'язку фактичне значення χ^2 порівнюється з критичним для заданої імовірності $1 - \alpha$ та числа ступенів свободи $k = (m_x - 1)(m_y - 1)$, де m_x та m_y – відповідно кількість груп за ознаками x та y .

Відносною мірою щільності стохастичного зв'язку слугують коефіцієнти взаємної спряженості C , які за змістом ідентичні коефіцієнтам кореляції.

Якщо $m_x = m_y$, використовують коефіцієнт спряженості Чупрова:

$$C = \sqrt{\frac{\chi^2}{n \sqrt{(m_x - 1)(m_y - 1)}}$$

Якщо $m_x \neq m_y$, перевагу віддають коефіцієнту спряженості Крамера:

$$C = \sqrt{\frac{\chi^2}{n \sqrt{(m_{\min} - 1)}}$$

m_{\min} – мінімальна кількість груп за ознакою x чи y .

Отже, за даними дослідження встановимо зв'язок між такими ознаками:

- ставлення до національності дружини (чоловіка) – вік;
- ставлення до національності дружини (чоловіка) – стать;
- ставлення до національності дружини (чоловіка) – національність.

Поміж цих ознак ставлення до національності дружини (чоловіка), стать, національність – атрибутивні ознаки, вік – кількісна ознака.

1. Визначимо чи є взаємозв'язок між ставленням до національності дружини (чоловіка) та віком. (Див. табл. 1).

Таблиця 1

Взаємозв'язок між віком та ставленням чоловіка (дружини) до національності

Національність	Розрахункове значення χ^2	Критичне значення χ^2 $\alpha = 0,05$ $k = 21$	Висновок щодо істотності зв'язку з імовірністю 0,95	Коефіцієнт взаємної спряженості (Крамера)	Висновок щодо щільності зв'язку
Українці	76,08	32,7	Наявний істотний стохастичний зв'язок	0,31	Зв'язок помірний
Росіяни	89,84			0,34	
Греки	93,20			0,35	
Німці	116,08			0,39	
Євреї	137,28			0,42	

Отже, у всіх національностях між віком і їх ставленням до національності чоловіка (дружини) наявний істотний стохастичний зв'язок, щільність якого помірна. Найбільша щільність зв'язку між названими ознаками спостерігається у євреїв, найменша – в українців. Це свідчить про те, що тут існує деяка обмеженість культурного обміну, ідентифікація набуває ситуативних рис, але етноси все-таки зберігають свою відмінність і намагаються не втратити ідентичність.

2. Встановимо ступінь зв'язку між ставленням до національності та статтю. (Див. табл. 2).

Таблиця 2

Взаємозв'язок між статтю та ставленням чоловіка (дружини) до національності

Національність	Розрахункове значення χ^2	Критичне значення χ^2 $\alpha = 0,05$ $k = 3$	Висновок щодо істотності зв'язку з імовірністю 0,95	Коефіцієнт взаємної спряженості (Крамера)	Висновок щодо щільності зв'язку
Українці	9,38	7,8	Нааявний стохастичний зв'язок, неістотний	0,19	Зв'язок практично відсутній
Росіяни	33,28		Нааявний стохастичний зв'язок, істотний	0,36	Зв'язок помірний
Греки	7,21		Зв'язок неістотний	0,17	Зв'язок практично відсутній
Німці	14,92		Нааявний стохастичний зв'язок, істотний	0,24	Зв'язок слабкий
Євреї	7,24		Зв'язок неістотний	0,17	Зв'язок практично відсутній

Як показують дані табл. 2, стохастичний зв'язок між статтю та ставленням чоловіка (дружини) до національності у більшості представників етнонаціональних груп неістотний. Лише у росіян та німців він істотний. Щодо щільності зв'язку, то у росіян вона помірна, у німців – слабка, а в українців, греків та євреїв – практично відсутня.

Отже, можна стверджувати, що у самосвідомості росіян більш помітна сила прояву етнічної складової, викликаной, на мою думку, тривалістю визнання своєї „вагомості” у забезпеченні існування інших етносів.

3. Встановимо ступінь зв'язку між ставленням до національності чоловіка (дружини) та національністю. (Див. табл. 3).

Таблиця 3

Розподіл респондентів за національністю та ставленням до національності чоловіка (дружини)*)

Національність	Відношення до національності чоловіка (дружини)				Разом f_{i0}
	Національність не має жодного значення	Байдуже, чоловік (дружина) адаптувалися до місцевих умов	Всі національності хороші	Інше	
Українці	120	28	88	20	256
Росіяни	148	12	80	16	256
Греки	173	12	67	4	256
Німці	28	92	128	8	256
Євреї	146	29	66	15	256
Разом f_{0j}	615	173	429	63	1280

*) Дані наведені в абсолютних числах

Проведемо розрахунки. Розрахункове значення критерію дорівнює 273,23. За таблицею критичних значень χ^2 критерію визначимо для імовірності 0,95 та числа ступенів свободи $k = (m_x - 1)(m_y - 1) = 4 * 3 = 12$: $\chi_{0,95}^2(12) = 21$

Фактичне значення значно перевищує критичне, отже з імовірністю 0,95 істотність зв'язку між національністю та ставленням до національності чоловіка (дружини) доведена.

Коефіцієнт взаємної спряженості Крамера дорівнює $C = \sqrt{\frac{273,23}{1280\sqrt{(4-1)}}} \approx 0,27$

Оскільки значення розрахованого коефіцієнту не перевищує 0,3, але близьке до нього, можна стверджувати про наявність слабого зв'язку між національністю та ставленням до національності.

Зобразимо отримані результати за допомогою діаграми (див. рис. 1).

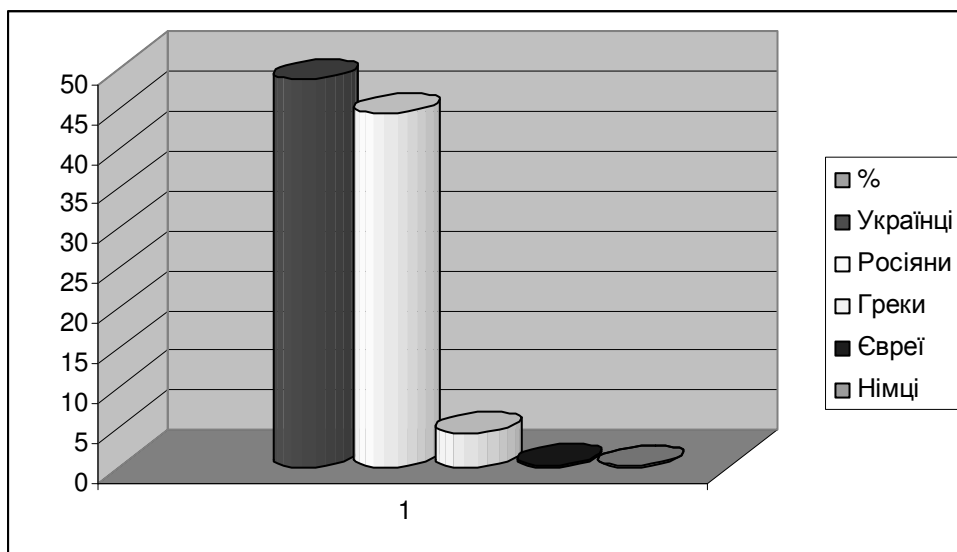

Рис. 1. Ставлення етнонаціональних груп українського Приазов'я до національності чоловіка (дружини)

Як бачимо, міжкультурна комунікація, її результативність, залежать не тільки від фактичної інформації, отриманої співбесідником, але й від установок, почуттів, емоційних проявів. Це все сприяє виробленню „розуміючої комунікації”, створенню „третьої культури”, яка стає платформою об'єднання двох індивідів. Саме тому національність тут відіграє мінімальну роль.

Для сімейних стосунків велике значення мають їх особистісні характеристики, але не можна відкидати історичні, політичні, економічні та інші чинники, адже завдяки їм населення адаптувалося до „запропонованих” умов. Укладення шлюбів за радянських часів досить часто було викликано бажанням створити безпечне життя своїм майбутнім дітям. Саме тому багато жінок в українському Приазов'ї (напр., 34,7% гречанок) пов'язували своє сімейне життя із представниками таких національностей, як росіяни чи українці. Про це свідчить і той факт, що після отримання Україною незалежності, багато з них повернули собі знову свою національність. Те саме можна сказати і про євреїв. Маючи обмежений доступ до навчання, працевлаштування, особливо на керівних посадах, євреї змінювали свою національність, здебільшого вони ставали росіянами. Це говорить про те, що і останній перепис населення є не зовсім точним. Звичайно, така ситуація і створювала відповідну міжкультурну комунікацію і впливала на повсякденність соціуму. Тобто тут помітні прояви „реальної адаптованості”

населення до умов свого існування.

Для того, щоб отримати більш реальну картину впливу міжкультурної комунікації на буттєвісну культуру регіону на мікро-рівні, спробуємо проаналізувати чия мова (національна), чоловіка чи дружини, має визначальне значення для спілкування у сім'ї.

Як показує дослідження, для більшості населення Приазовського регіону мовою спілкування у сім'ях стала мова, прийнята у регіоні (російська), не дивлячись на етнонаціональний склад сім'ї. Це ще раз підтверджує той факт, що у багатонаціональному регіоні відбуваються процеси акультурації і декультурації. Звісно, людина адаптується до тих умов, у яких їй доводиться існувати. Хоча є деякі приклади, які доводять думку, що „тяга” до свого національного вічна. Розглянемо це на прикладах різних національностей.

Серед українців регіону найбільше респондентів стверджують, що реальною мовою спілкування в сім'ях для них є „мова регіону” (російська). Такої думки дотримується абсолютна більшість (68,1%): жінок – 79,2%, чоловіків – майже 57%, тоді як українською всього 15,9%.. Крім цього ще російською мовою (чоловіка, дружини) розмовляє 7,6%, російською і грецькою – 4,2%, а українською і грецькою – 4,1% від всіх опитаних.

Отже, кількість українців, які спілкуються у сім'ях „мовою регіону”, переважає. Це говорить про те, що сьогодні у суспільстві з багатонаціональною структурою відбувається поширення процесу декомпозиції різних його структур. Крім цього, людям взагалі властивий потяг до групової солідаризації як атрибуту ідентифікаційної характеристики. Також слід відзначити, що під час тривалого часового впливу різних культур, особливо „основної”, якою стала російська, відбувається процес формування нових ідентичностей, оскільки людина за таких обставин рідко замислюється над власною ідентифікацією, а прагне „злитися” з основною масою для свого блага і блага своїх дітей.

У росіян картина використання мов у сім'ях стабільна (96,5%) і досить маленький відсоток тих людей, які розмовляють іншою мовою. Напр., у змішаних сім'ях грецькою мовою (дружини) розмовляє всього 2,1% чоловіків, а українською, на думку жінок, – 18,7%. Всі інші стверджують, що у їхніх сім'ях розмовляють російською мовою. Це й не дивно, адже упродовж багатьох років в регіоні нав'язувалася російська мова, закривались українські та інші національні школи, не друкувалися газети. Українська газета тут не друкується і сьогодні.

Серед грецького населення теж спостерігається картина переважного використання російської мови (58,3%), чоловіки – 50%, жінки – 66,6%, тоді як грецькою мовою користується всього 30,2% опитаних. Ще 4,2% опитаних спілкуються російською мовою (чоловіка, дружини). Двома мовами (грецькою, українською) спілкується 2,7% і трьома (українською, російською, грецькою) – 4,2% від всіх опитаних.

Представники німецької національності в сім'ях в основному спілкуються російською мовою (94,4%), німецькою – лише 5,5% від всіх опитаних, включаючи мову чоловіка (дружини). Звичайно, їм зберегти мову важче через некомпактне проживання, нечисленність, неможливість себе ідентифікувати.

Щодо євреїв, то тут теж більшість розмовляє в сім'ях російською мовою (78,1%), своєю рідною – лише 17%. Всього 2,1% спілкуються в сім'ях мовою чоловіка (українською), а ще 2,8% опитаних – двома мовами (російською, єврейською).

Отже, можна зробити загальний висновок, що найбільш повно зберегли свою національну мову представники російської національності (96,5%). Найбільше втратили рідну мову німці (розмовляють у сім'ях лише 5,5%). За німцями по втраті рідної мови ідуть українці (спілкуються у сім'ях 15,9%). Трохи краще зберегли рідну мову євреї (17% сімей), а ще краще – греки (30,2%). Це ще раз доводить думку про те,

що за компактного проживання краще зберігається національна культура.

Дослідження взаємозв'язку між віком та переважанням національних мов у сімейних стосунках показали, що тут стохастичний зв'язок неістотний лише в українців, в інших етнонаціональних групах – істотний, а щільність його досить слабка у греків та німців, помірна – у росіян. У євреїв та українців вона практично відсутня. Це свідчить про те, що у росіян самоідентифікація значно вища, ніж в інших етносів, але в цілому сім'ї живуть однією культурою, тією, яка об'єднала їх в одне „ми”.

Стосовно взаємозв'язку між статтю та переважанням національних мов у сімейних стосунках, то він істотний у всіх етнонаціональних групах, а його щільність в основному помірна. Виняток складають німці та євреї, де щільність зв'язку слабка. Такі результати дослідження можна пояснити тим, що в культурі українців, росіян та греків багато спільного, що складалося століттями. Це спільне створило і відповідну сімейну культуру чи культуру сімейних стосунків, міжкультурну комунікацію, що стало об'єднуючою платформою їх спільного життя. Щодо взаємозв'язку між національністю та переважанням національних мов у сімейних стосунках, то він неістотний, а щільність його практично відсутня.

Таким чином, можна в загальному сказати про те, що в етнонаціональних групах українського Приазов'я існує відмінність. На це вплинула обмеженість культурного обміну, відсутність загальних інституцій, що полегшують взаємообмін і взаємопроникнення культур. Слід зазначити і те, що у регіоні відсутня підвищена інтенсивність, що не створює етнічного протиставлення в сімейних стосунках, а забезпечує певний ступінь соціально-психологічної комфортності. (Див. рис. 2).

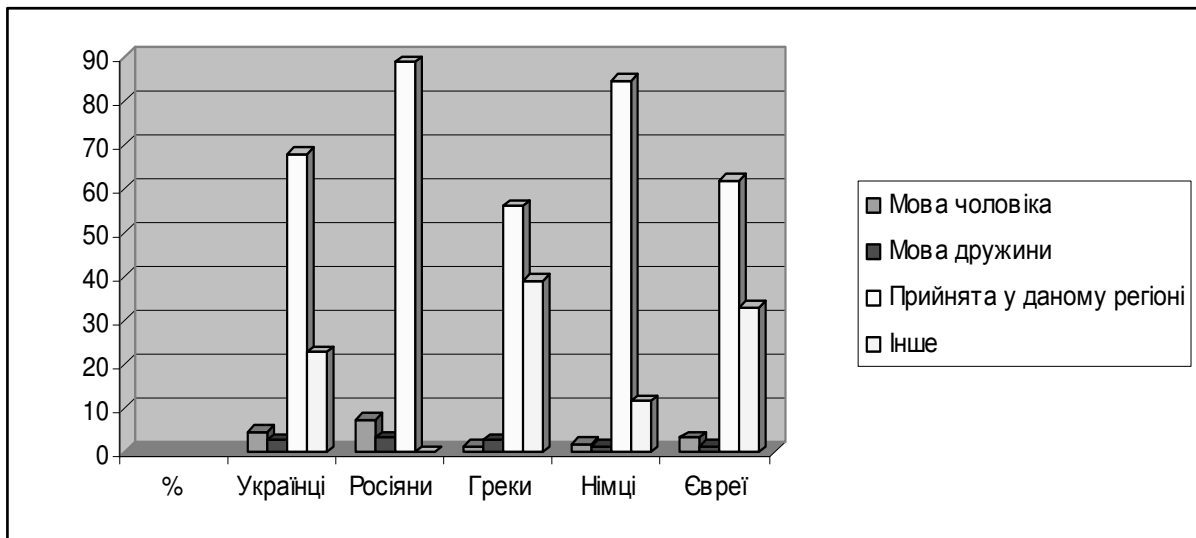

Рис. 2. Переважання національних мов у сімейних стосунках

Отже, на основі проведених соціологічних досліджень можна зробити наступний висновок: у сім'ях населення Приазовського регіону переважає мова, прийнята у регіоні (російська). Це підтверджує і те, що щільність зв'язку між національністю та переважанням національних мов у сімейних стосунках практично відсутня.

Безумовно, мова, якій віддається перевага, є суттєвою ознакою орієнтації людини, її включеності у певне соціокультурне середовище. Тому не випадково в умовах етнокультурного поліформізму мовна компетентність набуває особливої значущості, загострюючи водночас проблему задоволення етнокультурних запитів спільнот. Необхідність приведення вищезазначених запитів у відповідність до закономірностей мовних процесів у полікультурному суспільстві, яким є Україна в цілому, і українське

Приазов'я у тому числі, потребує докладного розгляду стану мови як важливого чинника процесу етнічної ідентифікації спільнот. До цього можна додати й те, що досить суттєвою є мова спілкування в сім'ї. Саме тут людина почуває себе більш вільно і якщо вона у звичних для неї умовах не спілкується своєю національною мовою, то це говорить про певні проблеми, які існують в соціокультурному просторі щодо рівноправ'я мов чи, скажімо, національних культур. Адже їй важко себе ідентифікувати і вона адаптується до відносин „свій” – „чужий”. У Приазов'ї, як показали чинні соціологічні дослідження, російською мовою в сім'ях спілкується 81,4% населення, включаючи самих росіян. Тобто російська мова переважає. Це є яскравим підтвердженням історичних факторів та політики держави щодо розвитку української та інших мов населення Приазов'я, яке говорить про те, що на території даного регіону досить чітко проглядаються процеси *акультурації* та *декультурації*, причому, в акультурації переважає *асиміляційний варіант*, за якого людина повністю приймає цінності та норми іншої культури, поступово відмовляючись чи втрачаючи свої норми та цінності. Значно менше проявляється варіант *маргіналізації*, коли людина втрачає ідентичність із власною культурою, а з другого боку – не може ідентифікувати себе з культурою більшості і трішки більше проявляється варіант *інтеграційний*, за якого відбувається ідентифікація як зі старою, так і з новою культурою. Внаслідок чого появляється „суржик” і не тільки мовний, він проявляється і в „усередненій” чи гібридизованій культурі. Все це створює в українському Приазов'ї новий специфічний етос, а саме „приазовський тип” суспільного етосу, який є результатом мультикультуралізму.

Список використаної літератури

1. Бенхабиб С. Притязания культуры. Равенство и разнообразие в глобальную эру / С. Бенхабиб. – М. : Логос, 2003. – 290 с.
2. Галецкий В. Критическая апология мультикультурализма / В. Галецкий // Дружба народов. – 2006. – № 2. – С. 169–189.
3. Мошняга П.А. Билингвальное образование в Японии: межкультурная коммуникация vs мультикультурализм / П.А. Мошняга // Информационный гуманитарный портал „Знание. Понимание. Умение”. – 2010. – № 4 – Культурология.
4. Шульга Р. Соціокультурне середовище як простір ідентичностей та ідентифікацій / Р. Шульга // Соціокультурні ідентичності та практики. – К.: Ін-т соціології НАН України, 2002. – С. 124–141.
5. Саєнко Ю.І. Стан суспільства та динаміка його змін / Ю.І. Саєнко // Українське суспільство на порозі третього тисячоліття : кол. моногр. / за ред. М.О. Шульги. – К.: Ін-т соціології НАН України, 1999. – С. 232–256.

Стаття надійшла до редакції 5.09.2011

B. V. Slyuschynsky

INTERCULTURAL COMMUNICATION UKRAINIAN POPULATION PRIAZOVYA: FROM MULTICULTURALISM TO HYBRIDIZATION

The article is devoted to the study. Features of intercultural communication from different nationalities and ethnic groups within the Ukrainian Azov, and their adaptability to the conditions created by the state and impact analysis – the emergence of "new culture" – "Azov-type" public ethos.

Key words: *intercultural communication, multiculturalism, hybridization, ethnicity, and the third culture.*